

Inšpirácia a intuícia

Rudolf Steiner

Ako môžeme nazvať imagináciu duchovným *videním*, tak možno inšpiráciu nazvať duchovným *počutím*. Avšak pri výraze „počutie“ si musíme uvedomiť, že sa tým myslí taký druh vnímania, ktorý je zmyslovému počutiu vo fyzickom svete ešte viac vzdialený ako „videnie“ v imaginatívnom (astrálnom) svete videniu fyzickými očami. O svetelných a farebných javoch imaginatívneho sveta sa dá povedať: sú také, ako keby sa svietiace povrchy a farby zmyslových predmetov od týchto predmetov oddelili a odpútané od nich sa voľne vznášali v priestore. To pravda poskytuje len približnú predstavu. Lebo priestor imaginatívneho sveta nie je taký ako priestor fyzický. Kto by si teda myslel, že má pred sebou imaginatívne farebné obrazy, keď vidí voľne sa vznášajúce farebné škvrny v obyčajnom priestorovom rozložení, bol by na omyle. Ale napriek tomu je tvorenie takýchto farebných predstáv *cestou* k imaginatívnejmu životu. Kto sa pokúsi predstaviť si kvet, a potom vo svojej predstave ponechá bokom všetko, čo nie je predstavou farby, takže sa pred jeho dušou vznáša obraz, ktorý je ako farebný povrch stiahnutý z kvetu, ten môže takýmito cvičeniami *postupne dospieť* k imaginácii. Tento obraz sám nie je ešte skutočnou imagináciou, je viac menej prípravnou maľbou fantázie. Imagináciou - teda skutočným astrálnym zážitkom - sa stáva vtedy, keď je nielen farba úplne odpútaná od zmyslového vnemu, ale keď sa stratí aj trojrozmerná rozpriestrannosť priestoru. Že to skutočne nastalo - môžeme postrehnúť len určitým pocitom. Popísať môžeme tento pocit, keď povieme, že človek sa už necíti mimo farebného obrazu, ale *vo vnútri* v ňom a je si vedomý, že sa podieľa na jeho vzniku. Keď tento pocit nemá, keď sa teda domnieva, že stojí pred niečím ako pred zmyslovým farebným obrazom, potom ešte nejde o skutočnú imagináciu ale o výtvarnú fantáziu. Tým však nechceme povedať, že takéto prejavy fantázie sú úplne bezcenné. Môžu totiž byť éterickými odrazmi - tieňmi - pravých astrálnych skutočností. A ako takým im prislúcha pre duchovno-vedné školenie predsa istá hodnota. Môžu tvoriť most k pravým astrálnym (imaginatívnym) zážitkom. - Určité nebezpečenstvo v sebe skrýva ich pozorovanie len vtedy, keď pozorovateľ na tomto rozhraní medzi zmyslovým a nadzmyslovým svetom nepoužíva úplne svoj zdravý ľudský rozum. Nech ale nikto neočakáva, že mu niekto dá *všeobecný* poznávací znak, ako by mohol v tejto hraničnej oblasti rozoznať ilúziu, halucináciu, fantastiku od skutočnosti. Také všeobecné pravidlo by pravda bolo pohodlné. Ale pohodlnosť je slovo, ktoré by mal žiak tajnej vedy zo svojho slovníka vyčiarknuť. - Môžeme povedať len toľko, že ten, kto si chce osvojiť pre túto oblasť jasné rozlišovanie, musí na to myslieť už v obyčajnom živote fyzického sveta. Kto v tomto obyčajnom živote nedbá o presné a jasné myslenie, podľahne pri vstupe do vyšších svetov všetkým možným ilúziám. Pomyslíme len na to, koľko nástrah poskytuje obyčajný život zdravému úsudku. Ako často sa predsa stáva, že ľudia nevidia jasne to, čo je, ale čo si želajú vidieť. Ako veľa je prípadov, keď ľudia niečomu veria, nie pretože to poznali, ale pretože je príjemné tomu veriť. Alebo koľko omylov plynie z toho, že človek neprenikne k podstate vecí, ale unáhlene si tvorí úsudok. Všetky tieto príčiny klamov v obyčajnom živote by sa mohli dopĺňať o ďalšie takmer do nekonečna. Aké kúsky vystráňajú zdravému úsudku napríklad straníckosť, vášeň atď. Akokoľvek sú tieto klamy úsudku v obyčajnom živote rušivé a často osudné: pre zdravie nadzmyslového prežívania sú tým najväčším mysliteľným nebezpečenstvom. Žiak nemôže dostať so sebou do vyšších svetov žiadne všeobecné pravidlo, ale len pokyn, aby pre svoju rozlišovaciu silu, pre svoj slobodný, nezávislý úsudok robil všetko, čo je možné.

Keď pozorovateľ vyšších svetov raz vie, čo imaginácia skutočne je, získa veľmi skoro tiež pocit, že obrazy astrálneho sveta nie sú obyčajnými obrazmi ale prejavmi duchovných bytostí. Učí sa poznávať, že imaginatívne obrazy musí vzťahovať k duchovným a duševným bytostiam rovnako, ako vzťahuje zmyslové farby k veciam a zmyslovým bytostiam. V jednotlivostiach sa bude, pravda, musieť ešte veľa naučiť. Bude musieť rozlišovať medzi farebnými útvarmi, ktoré sú nepriehľadné a takými, ktoré sú celkom priehľadné a akoby vo svojom vnútri úplne presvetlené. Aj také útvary bude vnímať, ktoré ako keby vždy znova vo svojom vnútri vytvárali svoje farebné svetlo, teda nie sú celkom presvietené a priehľadné (transparentné), ale opakovane žiaria samy zo seba. A bude priradovať skôr nepriehľadné obrazy k nižším bytostiam, útvary presvetlené k bytostiam stredným; a obrazy v sebe žiariace mu budú prejavom vyšších duchovných bytostí.

Ak máme vystihnúť povahu imaginatívneho sveta, nesmieme chápať pojem duchovného zrenia príliš úzko. Lebo v tomto svete sa nenachádzajú iba vnemy svetelné a farebné, teda vnemy, ktoré môžeme prirovnáť vo fyzickom svete k zrakovým zážitkom, ale sú tu tiež dojmy tepla a chladu, chuti a vône, a dokonca ešte iné zážitky imaginatívnych „zmyslov“, pre ktoré sa vo fyzickom svete nenájde obdoba. Dojmy niečoho teplého alebo chladného sú v imaginatívnom (astrálnom) svete prejavmi vôle a úmyslov duševných a duchovných bytostí. Či má takáto bytosť v úmysle niečo dobré alebo zlé, prejavuje sa tu v určitom pôsobení tepla alebo chladu. Astrálne bytosti sa dajú tiež „ochutnávať“ alebo „ovoniavať“. - Iba to, čo vlastne vytvára fyzickú zložku tónu a zvuku, chýba v skutočne imaginatívnom svete *takmer* úplne. V tomto smere tu vládne ticho.

Naproti tomu sa tu naskytá človeku pokročilému ďalej v duchovnom pozorovaní niečo celkom iné, čo môžeme prirovnáť ku zneniu a zvučaniu, k hudbe a reči zmyslového sveta. Je to niečo vyššie a vystúpi to práve až potom, keď celkom zmlklo všetko znenie a zvučanie fyzického sveta, keď dokonca umlkol aj najnepatrnejší vnútorný duševný dozvuk tejto oblasti vonkajšieho sveta. Potom nastúpi pre pozorovateľa niečo, čo môžeme nazvať *pochopením významu* imaginatívnych zážitkov. Keby sme chceli prirovnáť to, čo sa tu prežíva, k niečomu vo fyzickom svete, mohli by sme k objasneniu použiť len niečo, čo sa v tomto svete vôbec nevyskytuje. Pokúsme sa aspoň raz si predstaviť, že by sa dali vnímať myšlienky a city človeka *bez toho*, aby bolo počuť fyzickým ušom jeho slová. Potom by sme mohli takéto vnímanie prirovnáť k tomu bezprostrednému pochopeniu imaginatívnych dojmov, označovaných ako „počutie“ v duchovnom zmysle. „Rozprávajúcimi“ sú tu farebné a svetelné vnemy. V rozžiarovaní a uhasínaní obrazov, v ich farebných premenách sa zjavujú harmónie a disharmónie, odhaľujúce city, predstavy a myšlienky duševných a duchovných bytostí. A ako sa u fyzického človeka stupňuje tón na slovo, keď sa mu vtlačí myšlienka, tak sa stupňujú harmónie a disharmónie duchovného sveta na prejavy, ktoré sú samotné bytostnými myšlienkami. Ak sa má ale zjaviť samotná myšlienka vo svojej bezprostrednosti, musí v tomto svete „nastať temnota“. Objavujúci sa zážitok môžeme popísať takto: Človek vidí odumierať jasné farebné tóny, červené, žlté a oranžové, a vníma, ako vyšší svet prechádza najskôr do zelene a ňou sa stemňuje k tónom modrým a fialovým; v sebe samom prežíva pritom stupňovanie vnútornej energie vôle. Vo vzťahu k miestu a času prežíva úplnú slobodu; cíti sa v pohybe. Čo prežíva, sú formy istých línií, tvarové podoby. Ale neprežíva ich tak, akoby ich videl nakreslené pred sebou v nejakom priestore, ale tak, akoby sám v neustálom pohybe svojím ja sledoval každý pohyb a zakrúženie línií, vznikanie každého tvaru. Človek cíti svoje ja ako maliara a súčasne ako materiál, ktorým kreslí. A každé vedenie línie, každá zmena miesta je súčasne zážitkom tohoto ja. Učí sa poznávať, že so svojím pohybujúcim sa ja je vpletený do tvoriacich svetových síl. Teraz už nie sú svetové zákony pre toto ja ničím zvonku vnímateľným, ale sú skutočným zázračným tkanivom, na ktorého spriadaní sa spolupodieľa. - Tajná veda načrtáva najrôznejšie symbolické kresby a obrazy. Pokiaľ naozaj zodpovedajú skutočnostiam a nie sú len vymyslenými obrazcami, potom sa zakladajú na zážitkoch pozorovateľa vo vyšších svetoch, ktoré musíme chápať vyššie popísaným spôsobom.

Tak preniká svet inšpirácie do sveta imaginatívneho. Keď imaginácie začínajú pozorovateľovi odhaľovať v „nemej reči“ svoje významy, vychádza *vo vnútri* sveta imaginácie svet inšpirácie. Fyzický svet je prejavom tohto sveta, do ktorého duchovný pozorovateľ týmto spôsobom vniká. Čo je z tohoto fyzického sveta prístupné zmyslom a na ne odkázanému rozumu, je iba vonkajšou stránkou. Uvedme len jeden príklad: Rastlina, ako ju pozoruje človek fyzickými zmyslami a fyzickým rozumom, nie je celou rastlinou, nie je úplnou bytosťou. Kto pozná len túto fyzickú rastlinu, má pred sebou niečo, čo by mala bytosť, ktorá by mohla z človeka vidieť len jeden necht, ale vnímanie človeka samého by jej bolo neprístupné. Avšak stavbe a podstate ľudského nechtu môžeme porozumieť len vtedy, keď ju vysvetlíme z hľadiska celej ľudskej bytosti. Tak je rastlina skutočne pochopiteľná, len keď poznáme všetko, čo k nej patrí, ako patrí k ľudskému nechtu celá bytosť človeka. Lenže to, čo takto patrí k rastline, nemôžeme nájsť vo fyzickom svete. Základom života rastliny je predovšetkým niečo, čo môžeme odhaliť iba imagináciou v astrálnom svete, a ďalej niečo, čo sa zjavuje inšpiráciou vo svete duchovnom. - Tak je rastlina ako fyzická bytosť prejavom bytosti, ktorú pochopíme imagináciou a inšpiráciou.

Ako je z predchádzajúceho zrejme, otvára sa pozorovateľovi vyšších svetov cesta začínajúca vo fyzickom svete. Môže totiž najskôr vychádzať z tohoto fyzického sveta a z jeho rôznych prejavov vystupovať k vyšším podstatám a bytostiam, ktoré sú základom týchto prejavov. Keď vychádza z ríše zvierat, môže vystúpiť k svetu imaginatívneho; keď zvolí svoje východisko v ríši rastlín, povedie ho duchovné pozorovanie cez imagináciu k svetu inšpirácie. Ak ide touto cestou, potom totiž čoskoro nájde vo svete imaginácie a inšpirácie aj také bytosti a skutočnosti, ktoré sa vo fyzickom svete vôbec neprejavujú. Nie je teda namieste myslieť si, že týmto spôsobom sa poznávajú len tie bytosti vyššieho sveta, ktoré sa prejavujú vo svete fyzickom. Kto raz vstúpil do imaginatívneho sveta, poznáva množstvo bytostí a udalostí, o ktorých sa čisto fyzickému pozorovateľovi ani nesníva.

Je tu však ešte iná cesta. Taká, ktorá nevychádza zo sveta fyzického. Tá činí človeka jasnovidným bezprostredne vo vyšších oblastiach bytia. Pre mnohých ľudí by mohla mať táto cesta väčšiu príťažlivosť než cesta naznačená predtým. V našich životných podmienkach by sme mali voliť len postupný vzostup z fyzického sveta. Ten vyžaduje od pozorovateľa odriekanie, ktoré je nevyhnutné, keď sa má najskôr rozhladiť po fyzickom svete a tu zhromaždiť niektoré poznatky a hlavne skúsenosti. V každom prípade je to potom vzostup primeraný našim kultúrnym pomerom v súčasnosti. Ten druhý predpokladá predchádzajúce osvojenie si duševných vlastností, ktoré sa v súčasných životných pomeroch dajú dosiahnuť veľmi obtiažne. Hoci sa v príslušných spisoch tieto duševné vlastnosti so všetkou dôležitosťou vždy znovu a znovu zdôrazňujú, nemá väčšina ľudí žiadnu, ani len trochu dostačujúcu predstavu o stupni, v akom je nevyhnutné si takéto vlastnosti osvojiť (napr. nesebeckosť, obetavú lásku atď.), pokiaľ niekto nechce vychádzať k dosiahnutiu vyšších svetov z pevnej pôdy sveta fyzického. A keby potom niekto precitol vo vyšších svetoch bez príslušných duševných vlastností, vyvinutých na príslušnom stupni, tu by musela nasledovať nevýslovná bieda a utrpenie. Nesmieme sa však ani domnievať, že vychádzajúc z fyzického sveta a z jeho skúseností, by sa niekto mohol obísť bez uvedených duševných vlastností. Myslieť si niečo také by bolo rovnako závažným omylom. Východisko vo fyzickom svete však dovoľuje, aby si človek osvojil tieto duševné vlastnosti v takej miere a predovšetkým v takej forme, ako je to možné v našich prítomných životných pomeroch.

A ešte niečo tu prichádza do úvahy. Ak vychádza človek naznačeným spôsobom z fyzického sveta, zostáva napriek svojmu výstupu do vyšších svetov v živej súvislosti s fyzickým svetom. Zachováva si plné porozumenie pre všetko, čo sa v tomto svete deje, a plnú čínorodosť, aby v ňom mohol pôsobiť. Takéto porozumenie a takáto čínorodosť dokonca rastú spolu s poznaním vyšších svetov. V každej oblasti života, aj keď sa javí prozaicky praktickou, bude znalec vyšších svetov, pokiaľ si len uchoval živú spojitosť s fyzickým svetom, pôsobiť prospešnejšie, lepšie ako človek neznalý.

Kto však prežije precitnutie vo vyšších oblastiach bytia bez toho, aby vyšiel z fyzického sveta, odcudzí sa až príliš ľahko životu; stane sa pustovníkom, ktorý sa stavia k svojmu okoliu bez porozumenia a bez účasti. Stáva sa to často u ľudí vyvinutých v tomto smere neúplne - nie však u celkom vyvinutých - dokonca dosť často, že sa s istým pohľadom dívajú na zážitky fyzického sveta, že sa cítia nad ne príliš povznesení. Namiesto toho, aby sa ich účasť na svete zvýšila, stávajú sa povahami v sebe zatvrdlými, v duchovnom zmysle sebeckými. Pokušenie k tomu všetkému je totiž skutočne nemalé. A tí, ktorí sa usilujú o vzostup do vyšších svetov, by istotne práve na to mali prihliadnuť.

Od inšpirácie môže duchovný pozorovateľ vystupovať ďalej k *intuícii*. V reči tajnej vedy predstavuje toto slovo v mnohých smeroch pravý opak toho, na čo ho používame v obyčajnom živote. V tomto živote hovoríme o intuícii, keď máme na mysli temný, ako pravdu pociťovaný nápad, ktorému práve ešte chýba jasné pojmové určenie. Chápeme ju skôr ako predstupeň poznania, než ako poznanie samo. Taký „nápad“ môže - v tomto chápaní tohto pojmu - osvetliť ako blesk veľkú pravdu; ale platným poznaním sa môže stať až vtedy, keď je zdôvodnený pojmovými úsudkami. Niekedy sa označuje ako intúícia niečo, čo „cítíme“ ako pravdu, o čom sme celkom presvedčení, ale čo nechceme zaťažovať rozumovým usudzovaním. Ľudia, ku ktorým sa dostanú poznatky duchovnej vedy, hovoria dosť často; to mi bolo „intuitívne“ už dávno jasné. Ak však chceme pochopiť výraz „intúícia“ v jeho pravom význame, ako je tu mienený, musíme od tohto všetkého celkom odhliadnuť. Intúícia nie je v tomto použití poznaním, ktoré by čo do jasnosti zaostávalo za poznaním rozumovým, ale naopak, toto rozumové poznanie ďaleko presahuje.

Pri inšpirácii zážitky vyšších svetov vyslovujú svoj význam. Pozorovateľ žije vo vlastnostiach a činoch bytostí týchto vyšších svetov. Keď v zmysle hore uvedenej charakteristiky sleduje svojím ja pohyb niektorej línie alebo formu niektorého útvaru, potom vie, že nie je vo vnútri bytostí samej, ale vo vnútri jej vlastností a úkonov. Už pri imaginatívnom poznaní prežíva to, že sa napríklad cíti nie zvonka farebných obrazov, ale v nich; lenže aj tam si uvedomuje, že tieto farebné obrazy nie sú bytosti v sebe samostatné, ale že to sú len vlastnosti týchto bytostí. Pri inšpirácii si uvedomuje, že sa zjednocuje s činmi týchto bytostí, s prejavmi ich vôle; ale až pri intuícii splyva so samotnými, v sebe uzavretými bytosťami. V správnom zmysle to môže nastať len vtedy, keď pri tomto splynutí jeho vlastná bytosť nie je potlačená, ale plne zachovaná. Všetko „strácanie sa“ v cudzej bytosti je zlom. Preto sa môže vnoriť do inej bytosti bez ujmy len také ja, ktoré je v sebe do vysokého stupňa spevnené. - Až vtedy človek niečo pochopil intuitívne, keď pri tom „niečom“ došiel k pocitu: tu sa prejavuje bytosť, ktorá je toho istého druhu a rovnako vnútorne uzavretá ako jeho vlastné ja. Kto pozoruje kameň svojimi zmyslami a podľa jeho vlastností sa ho snaží pochopiť rozumom - a obyčajnými vedeckými pomôckami - učí sa poznávať len jeho vonkajšiu stránku. Ako duchovný pozorovateľ postupuje k poznaniu imaginatívneho a inšpiratívneho. Keď žije v inšpiratívnom poznaní, môže dospieť k ďalšiemu pocitu. Mohli by sme ho charakterizovať takto: Predstavme si, že vidíme na ulici človeka. Najskôr na nás urobí letný dojem. Neskôr sa s ním zoznámime bližšie; a nastane okamih, keď sa s ním tak spriatelíme, že sa duša otvorí duši. K tomuto zážitku, ktorým prechádzame, keď padnú duševné závoje a ja stojí pre druhým ja, by sme mohli prirovnáť to, keď sa duchovnému pozorovateľovi objaví kameň len ako vonkajší prejav, a on potom postupuje k niečomu, k

čomu ten kameň patrí, ako patrí necht k ľudskému telu, a čo sa vyžíva ako ja, obdobné jeho vlastnému ja. Až v intuícii dosahuje človek spôsob poznania, ktorý ho vedie do „vnútra“ bytostí. Pri popisovaní inšpirácie sme uviedli niečo o premene, ktorú musí podstúpiť vnútorné duševné rozpoloženie duchovného pozorovateľa, ak chce dosiahnuť túto formu poznania. Povedali sme, že napríklad nesprávny úsudok sa nesmie prihovárať len k rozumu, ale aj k citu, že musí pôsobiť utrpenie a bolesť. A pozorovateľ musí takéto vnútorné prežívanie systematicky rozvíjať. Pokiaľ ale pramení táto bolesť len zo sympatií a antipatií vlastného ja, z našich náklonností, dotiaľ sa nemôže hovoriť o príprave pre inšpiráciu, ku ktorej by sa tým malo dospieť. Takéto pohnutie mysle je ešte ďaleko, veľmi ďaleko od tej vnútornej účasti, ktorú musí mať ja s čírou pravdou - s pravdou ako takou - ak chce dosiahnuť zmienené ciele. Nedá sa ani dostatočne ostro zdôrazniť, že vlastne všetky formy záujmu, vyžívajúce sa v obyčajnom živote pri pravde a omyle ako radosť a bolesť, musia najskôr umíknúť, a potom musí nastúpiť celkom iný druh záujmu, bez akéhokoľvek sebeckta, ak sa má niečo urobiť pre poznanie inšpiráciou. Uvedená vlastnosť vnútorného duševného života je však práve len jedným z mnohých prostriedkov k príprave na inšpiráciu. Je ešte nekonečný počet iných, ktoré sa k tejto jednej musia pripojiť. A čím ďalej sa duchovný pozorovateľ zjemňuje v tom, čo mu slúžilo už pre inšpiráciu, tým viac je schopný priblížiť sa k intuícii.